



ทักษะอาชีพที่ชาวนา ต้องรู้เพื่อชีวิตที่ดีมีความสุข

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา คนในสังคมพูดกันมากในเรื่องของอาชีพเกษตรกร ซึ่งก็คงหนีไม่พ้นอาชีพชาวนา เพราะในบรรดาอาชีพเกษตรกรทั้งหมด ชาวนาน่าจะเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญมากที่สุด ด้วยเหตุผลคือเป็นคนปลูกข้าวซึ่งเป็นอาหารหลักของคนไทย นอกจากนั้นพลผลิตข้าวยังเป็นตัวชีวิตสร้างแบรนด์ความเป็นประเทศไทยมาช้านาน ซึ่งแม้ว่าเราจะไม่ได้เป็นผู้ปลูกข้าวมากที่สุดในโลก แต่เราขายไปต่างประเทศมากที่สุด นอกจากชาวต่างประเทศจะรู้จักประเทศไทยในเรื่องของช้างซึ่งเป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมือง เรื่องของยิ้มสยาม (Land of Smile) หรือต้มยำกุ้ง-อาหารขึ้นชื่อของไทยแล้ว สำหรับในแวดวงนักธุรกิจนั้น ต้องยอมรับว่ารู้จักประเทศไทยเพราะข้าวนี้เองโดยเฉพาะ “ข้าวหอมมะลิ”

อย่างไรก็ตามในระยะหลังมานี้ความโดดเด่น ความเป็นเอกลักษณ์ของข้าวหอมมะลิของไทยนั้นได้รับผลกระทบจากหลายประเด็น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของนักวิชาการที่มีการลอกเลียนหรือพัฒนาสายพันธุ์ข้าว แล้วตั้งชื่อให้คล้ายคลึงเป็นข้าวมะลิบ้าง หรือแจสแมนไรซ์บ้าง ซึ่งถึงแม้จะมีกลุ่มนักวิชาการขึ้นมาต่อสู้กันเป็นครั้งคราวแต่ก็ยังไม่สามารถไปลดทอนปัจจัยเชิงสาเหตุได้ อาจเนื่องมาจากเราไม่ได้มีกระบวนการที่จะไปปกป้องคุ้มครองเอกลักษณ์ข้าวหอมมะลิอย่างเป็นระบบ เนื่องจากเรายังไม่มีเจ้าภาพที่แท้จริง จึงเป็นประเด็นหนึ่งที่ยังไม่จางหายไปซึ่งในระยะยาวย่อมมีผลกระทบต่ออย่างแน่นอน สำหรับประเด็นที่กล่าวมานี้เป็นประเด็นของผลกระทบจากภายนอกประเทศ ส่วนประเด็นผลกระทบจากภายในประเทศไทยเองนั้น ถ้าดูข้อมูลตัวเลขจากองค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติหรือ FAO แล้ว จะมีตัวเลขที่น่าสนใจเป็นอย่างมากคือ ปริมาณผลผลิตต่อไร่ ซึ่งเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงความสามารถและประสิทธิภาพในการผลิตพบว่าประเทศไทยอยู่อันดับท้ายๆ อยู่ที่อันดับ 8 นั้นหมายถึงว่าปัญหาที่ต้องตั้งคำถามและต้องหาคำตอบให้ได้ในเร็ววันคือควรจะทำอย่างไรกันดี เพราะถ้าค่าผลผลิตต่อไร่ของไทยอยู่ที่ประมาณ 300 กก.ต่อไร่ ในขณะที่ค่าเฉลี่ยทั่วโลกผู้ผลิตข้าวอยู่ที่ประมาณ 500-600 กก.ต่อไร่ จึงต้องมีคำตอบให้ได้ว่าเป็นเพราะอะไร



ข้าวหอมมะลิ



Food
and
Agriculture
Organization
of
the
United
Nations

องค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ
(Food and Agriculture Organization of the United Nations หรือ FAO)



สำหรับแนวทางของนักเศรษฐศาสตร์ การผลิตนั้นประเด็นที่ต้องย้อนไปมองและเข้าถึงสถานการณ์จริงให้ได้คือ ตัวเลขผลผลิตต่อไร่ที่ต่ำนั้นมีมูลเหตุจากอะไร ไม่ว่าจะเป็นพันธุ์ข้าว เทคโนโลยีการผลิต หรือจากข้อจำกัดในเรื่องโครงสร้างพื้นฐานอันได้แก่ น้ำชลประทาน โรคระบาด (ที่เรายังไม่มีการควบคุมป้องกันภัย) หรือว่าอยู่ที่ตัวชาวนาเองที่ไม่มีทักษะการผลิตที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เพราะเราต้องไม่ลืมว่าปัจจุบันภูมิอากาศมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตที่เคยเป็นมา ทั้งสภาพอากาศที่ร้อนขึ้น ปริมาณน้ำที่ไม่เหมือนเดิม ฉะนั้นการทำนาแบบเดิมๆ ที่รอสภาพดินฟ้าอากาศแบบเดิมๆ นั้นก็ต้องเปลี่ยนตามไปด้วย มีหน้าซ้ำในบางพื้นที่โดยเฉพาะในภาคกลางของประเทศไทยนั้น ชาวนาดูเหมือนจะหว่านข้าวได้ทุกวันด้วยซ้ำ มีการทำนาปีละ 3 ครั้ง 2 ปี รวม 6 ครั้ง ซึ่งแรงจูงใจมาจากนโยบายรัฐที่ยกระดับราคาข้าวให้สูงขึ้นมาก เป็น



อาชีพการทำนา





การทำงานในพื้นที่เขตทุ่งกุลาร้องไห้

อีกหนึ่งมูลเหตุที่สร้างผลกระทบอย่างร้ายแรง โดยอาจสร้างปัญหาได้มากกว่าปัญหาผลกระทบจากที่กล่าวมาข้างต้นด้วยซ้ำ ดังนั้นสิ่งเหล่านี้จำเป็นที่จะต้องมีคนมาไตร่ตรองอย่างรอบคอบและหาทางออกอย่างชัดเจน รวมไปถึงการปฏิบัติที่ดีด้วย มิฉะนั้นประเทศไทยจะเสียดุลยภาพของชาติที่ไม่มีวันคู่กลับมาได้อีก

เมื่อย้อนมาดูที่ตัวชาวนา สถาบันวิชาการ ด้านสหกรณ์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้ให้ความสนใจในตัวคนปลูกข้าว และมองลึกลงไปถึงระบบการผลิต ผู้เกี่ยวข้องทั้งเรื่องการให้ปัจจัยการผลิต การให้ทุน การให้เทคโนโลยีการผลิต ตลอดจนคนที่มาเอาข้าวชาวนาไปขาย และผู้บริโภคที่กินข้าวจากชาวนาทุกวัน เป็นเวลาเกือบปีมาแล้วที่สถาบันฯ ได้ไปริเริ่มทำวิจัยกับชาวนาในเขตทุ่งกุลาร้องไห้เริ่มตั้งแต่จังหวัดร้อยเอ็ด บุรีรัมย์ ตลอดจนจนถึงจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นที่เรียนที่ได้เรียนรู้กับชาวนาและ

ผู้เกี่ยวข้องผ่านกลไกของสหกรณ์การเกษตร ทำให้เรามีเครือข่ายวิจัยต่อเนื่องกันมาตั้งแต่ปี 2547 จนถึงทุกวันนี้สถาบันฯ ได้ขยายวงไปเกี่ยวข้องกับชาวนาในภาคกลาง ซึ่งมีชาวนากว่า 200 ชีวิตที่ไม่มีที่นาเป็นของตนเองอีกต่อไป ซึ่งเขาเหล่านั้นได้บอกกับเราว่า มูลเหตุสำคัญมาจากเรื่องของนโยบายรัฐที่จูงใจพวกเขามากเกินไปจนลืมชีวิตโดยมุ่งเน้นไปที่อาชีพเพียงอย่างเดียว จนกระทั่งในที่สุดก็ต้องเสียทั้งสุขภาพกายและสุขภาพใจ

เมื่อพูดถึงชาวนา สิ่งที่เป็นภาพฝันไม่ว่าจะเป็นจากตัวชาวนาเองหรือจากภาครัฐ สิ่งที่พูดกันทุกวันนี้ก็คืออยากให้พวกเขาเหล่านั้นมีอาชีพที่ดีและมีความสุข โจทย์ก็คือจะต้องทำอะไรให้บรรลุภาพฝันเช่นนั้นได้ ซึ่งประเด็นที่สำคัญคือจะต้องมองความเป็นองค์รวมว่าชาวนาต้องมองเรื่องอาชีพและชีวิตเป็นหนึ่งเดียว หมายความว่าเมื่อชาวนามีอาชีพที่ดี ชีวิตก็จะดีไปด้วย ในทางตรงข้ามถ้าชีวิตของชาวนาไม่ดี ไม่มีความสุข ก็จะไม่



สามารถประกอบอาชีพได้ดี ซึ่งในมุมมองเช่นนี้ จะทำให้เรามองได้ทะลุว่าปัจจัยอะไรที่จะเป็นเหตุ ให้ชาวนามีทักษะอาชีพที่ดีที่เหมาะสมกับบริบท แวดล้อมที่เป็นอยู่ ที่สำคัญที่สุดคือต้องมองว่า ชาวนาทุกคนมีบริบทสิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน ทำให้ ชีวิตก็แตกต่างกัน ดังนั้นคงไม่มีใครจะช่วยแนะนำ ชาวนาได้ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นศาสตราจารย์ นัก วิจัย หรือนักวิชาการ นอกเสียจากว่าตัวชาวนา เองจะลุกขึ้นมาเรียนรู้และใฝ่รู้ที่จะพัฒนาตนเอง ซึ่งเมื่อมาถึงวันนี้แล้ว ชาวนาต้องเข้าถึงวิธีการ เรียนรู้ที่เหมาะสมกับตัวเอง มีมุมมองที่กว้างไกล และเชื่อมโยงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประกอบ อาชีพ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ที่จะเสริมพลัง ให้พวกเขาสามารถทำนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยั่งยืน

ในเรื่องของความรู้ที่ประเดิมสำคัญคือ กิจกรรมใดๆ ก็ตามในการทำนา ถ้าจะทำให้ได้ดี ชาวนาต้องมีความสามารถใน 3 ประเด็น คือ 1) รักที่จะทำ 2) รู้ที่จะทำ และ 3) รู้ว่าทำอะไรดีไม่ ดี ต้องรู้ว่าสิ่งที่มีความเสี่ยงอะไรบ้างที่จะทำให้ สำเร็จและไม่สำเร็จ ซึ่งเมื่อพูดถึงมิติต่างๆ แล้วจะ เห็นได้ว่าองค์ประกอบที่สำคัญนอกจากชาวนาจะ ต้องมีจิตสำนึกรักความเป็นชาวนา แล้วยังจะต้อง มีความรู้ทั้งด้านการผลิต การลดต้นทุนการผลิต การรู้จักหาปัจจัยการผลิตที่จะทำให้มีต้นทุนการ ผลิตที่ต่ำกว่า มีผลผลิตต่อไร่สูงกว่า อีกทั้งการ จัดการหลังการเก็บเกี่ยว การมีทางเลือกในการ จำหน่ายข้าว ว่าหนทางใดที่จะขายข้าวให้ได้ราคา ดีที่สุดในช่วงเวลานั้นๆ เช่น ถ้าเกี่ยวข้าวแล้วนำไป ขายทันทีราคาย่อมถูกเป็นธรรมดา แต่หากรู้จัก เก็บข้าวไว้รอราคาได้แล้วก็ยังมีโอกาสได้ราคาที่ดี กว่า เป็นต้น ซึ่งประเด็นต่างๆ เหล่านี้ถือเป็นเรื่อง ของหลักเศรษฐศาสตร์การตลาดเบื้องต้น ที่จะช่วย ให้ชาวนามีทางเลือกในการตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม โดยไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ นอกจากนั้นตามที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีความห่วงใย ราษฎรจึงได้หยิบยกแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอ เพียง ให้ได้มีเรื่องของกรรมดีเป็นกลุ่ม เครือ ข่าย ซึ่งแท้จริงก็คือเรื่องของการสหกรณ์นั่นเอง ดังนั้นนอกจากทักษะความรู้ ความเข้าใจในการ ผลิตแล้ว การรู้ที่จะไปร่วมมือกับเพื่อนที่จะเป็นการ ช่วยเสริมพลังให้มีความเลือกที่ดีกว่า มีอำนาจการ ต่อรองที่ดีขึ้น เข้าถึงการเรียนรู้ได้มากขึ้นก็น่าจะ เป็นสิ่งดีที่ช่วยเสริมให้ชาวนาประสบความสำเร็จ ในการประกอบอาชีพ และเมื่อถึงจุดนี้ก็ถือว่าเป็น



ความสำเร็จในเบื้องต้นของชาวนาได้

ที่พูดอย่างนี้เนื่องจากมีตัวอย่างชาวนา ไทยหรือคนไทยจำนวนมากที่ประสบความสำเร็จ ในอาชีพ แต่หากไม่มีการวางแผนชีวิตที่ดี หลง ต่อสิ่งเฝ้ายวนดังเช่นที่นักธุรกิจใช้กลยุทธ์การ ตลาดในปัจจุบัน ชาวนาคงประสบความสำเร็จ ในเบื้องต้นเท่านั้น เพราะรายได้ที่มีจะหมดไปกับการ ใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่สามารถวนกลับไปประกอบ อาชีพในคราวต่อไปได้อย่างที่ควรจะเป็น นั่นคือ ถ้าชาวนาขายข้าวได้แล้วไม่รู้จักสะสมทุน และใช้ จ่ายหมดไป เมื่อดอกฤดูกาลทำนาถัดไปก็ต้องไปกู้

หนี้ยืมสินตามแหล่งทุนที่มีดอกเบี่ยสูง และเมื่อ ต้องประสบปัญหาความเสียหายจากภัยพิบัติต่างๆ ที่มีอยู่อย่างต่อเนื่องในปัจจุบันแล้วภาวะหนี้สินก็ คงเข้ามาเยือน และเมื่อต้องเผชิญปัญหาเหล่านี้ บ่อยๆ ในที่สุดก็ต้องสูญเสียที่นาและเสียดำรงใจ ในการดำรงชีวิต ดังนั้นการจะมีชีวิตที่ดีเป็นเรื่อง ที่เกี่ยวข้องอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในเรื่องของการ วางแผนชีวิต แต่เครื่องมืออะไรที่จะช่วยให้ทุก คนมีการวางแผนชีวิตที่ดีได้ ทั้งนี้มีนักวิจัยหลาย ท่านได้ออกมาชี้ให้เห็นเป็นทางเดียวกันว่า “การ ทำบัญชีครัวเรือน” ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ดูง่าย (แต่



สมุดบันทึกรายรับ-รายจ่ายครัวเรือน

ร่วมสร้างเศรษฐกิจพอเพียง
ในปีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๕ พรรษา



แบบบันทึกรายรับ-รายจ่ายครัวเรือน ประจำครอบครัวของ

ชื่อ..... สหกรณ์ครัวเรือน.....
บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ตำบล.....
อำเภอ..... จังหวัด.....

การจัดทำบัญชีครัวเรือน

ปฏิบัติยากอยู่สักหน่อยในช่วงแรก) จะเป็นตัวช่วยให้เราเห็นตัวเลขที่ตอกย้ำการใช้จ่ายใช้สอย สิ่งฟุ่มเฟือย เป็นตัวชี้ให้เห็นการใช้จ่ายที่จำเป็นและไม่จำเป็น เป็นเข็มทิศที่ช่วยให้ชาวนาได้ตระหนักเห็นและรู้จักหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่จำเป็นเพื่อนำไปใช้ในสิ่งที่จำเป็นต่อชีวิตมากขึ้น

เมื่อชาวนาได้รู้จักการวางแผนชีวิตแล้วประเด็นที่ชาวนาควรจะต้องเข้าใจต่อไปคือ การเรียนรู้ในเรื่องของสุขภาวะและการดูแลสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดีและจิตใจที่ดี ชาวนาบางคนใฝ่ธรรมะก็จะจะมีจิตใจดี ไม่วุ่นวายสับสนกับ

กิจกรรมที่ไม่เป็นประโยชน์ ในทางตรงข้าม ถ้าไม่จัดบรรยากาศให้เหมาะสมก็อาจทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บ-อายุสั้นจนไม่สามารถประกอบอาชีพได้อย่างที่ตั้งใจไว้ นอกจากนี้ประเด็นเรื่องการดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่จะมีคนภายนอกเข้ามาเกี่ยวข้อง จะเห็นว่าชาวนาหลายรายต้องจ่ายเบี้ยประกันให้กับคนบางกลุ่มที่เข้ามาหากินกับชาวนา ทำให้ชาวนาต้องจ่ายต่างๆ ที่มีความจำเป็นอื่นที่ต้องใช้จ่ายมากกว่า ทั้งนี้การดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินนั้นมีทางเลือกอื่น เช่น การทำประกันสังคม หรือการ

รวมกลุ่มสร้างสวัสดิการของกลุ่มที่จะมีเรื่องของการออมอย่างสม่ำเสมอตามหลักสหกรณ์ ซึ่งเมื่อชาวนาเหล่านี้ไม่รู้จักทางเลือกก็จะไม่สามารถเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับตนเองได้ ส่งผลทำให้ต้องเสียโอกาสอย่างอื่นไป

สำหรับเรื่องของการสืบทอดวัฒนธรรมและประเพณีที่ดึกดำบรรพ์เป็นสิ่งจำเป็น เพราะชาวนามีแรงงานในครัวเรือน แต่ในสภาวะปัจจุบันที่ลูกหลานชาวนาต้องออกไปรับจ้างนอกครัวเรือนทำให้เป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพเช่นกัน ฉะนั้นการสืบทอดประเพณีเป็นสิ่งสำคัญ จะเห็นได้ว่าบางคนออกไปจับแท็กซี่ในช่วงหมดฤดูการทำนา แต่เมื่อถึงฤดูการเก็บเกี่ยวจะต้องหยุดจับแท็กซี่เพื่อกลับบ้านไปช่วยเกี่ยวข้าว บางคนไปรับจ้างทำงานในเมืองแต่เมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวก็ต้องกลับบ้านไปช่วยครอบครัวตัวเองเช่นกัน ซึ่งเหล่านี้จะมาจากรื่องของการปฏิบัติที่สืบทอดกันมาโดยถ้าไม่มีแรงงานเหล่านี้และต้องไปจ้างแรงงานทดแทนก็ต้องมีต้นทุนที่สูงขึ้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าวิถีการดำเนินชีวิตของชาวนาย่อมต้องยึดโยงกับวิถีการประกอบอาชีพอย่างหนีไม่พ้นซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงด้วยเช่นกัน นอกจากนี้การเลือกกิจกรรมสันทนาการก็จำเป็นที่จะต้องข้อมูลและแนวปฏิบัติที่ดีให้ชาวนาได้เห็นเป็นตัวอย่าง เช่น กลุ่มแม่บ้านชาวนาที่ใช้เวลาว่างจากการทำนา มาประกอบอาชีพเสริมรายได้ ซึ่งนอกจากจะช่วยให้มีสังคมได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้รวดเร็ว แล้วยังช่วยให้มีรายได้เพิ่มอีกทางหนึ่งด้วย เหล่านี้เป็นสิ่งที่ชาวนาต้องมีโอกาสได้เห็น

ทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเรื่องที่ต้องมากล่าวถึงว่าที่จริงแล้วอาชีพกับชีวิตของชาวนานั้น น่าจะรู้ว่ามีเป้าหมายเดียวกันคือ จะทำอย่างไรให้มีความสุขและทำได้ดี ซึ่งก่อนอื่นนั้นต้องเข้าใจว่าคำว่า “ดี” คืออะไร และตัวชีวิตของคำว่า “ดี” มีอะไรบ้าง เช่น การมีสุขภาพแข็งแรง มีอาหารที่มีคุณภาพให้รับประทานเป็นประจำ มีอากาศที่บริสุทธิ์ มีบรรยากาศที่ดี สิ่งแวดล้อมที่ดี มีครอบครัวที่อบอุ่น มีเพื่อนบ้านที่ดี เป็นต้น ดังนั้นถ้าเห็นตัวชีวิตเหล่านี้แล้ว ชาวนาทุกคนควรจะต้องพยายามเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองในทุกๆ ด้าน เพื่อสานภาพฝันที่อยากมีชีวิตที่ดีและมีความสุขให้สำเร็จให้จงได้